

Inspirationsmateriale til undervisning

48563: Neuropædagogisk indsats i pædagogisk arbejde

Udviklet af:

Anette Juhl, socialpædagog, Kursus Nord, anju@sosunord.dk

Marianne Aspegren Mortensen, cand.soc. og spl., Kursus Nord, mamo@sosunord.dk

November 2019

1. Uddannelsens sammenhæng til jobområde (FKB)

Moder-FKB:

2629 Pædagogisk arbejde med børn og unge

Endvidere tilknyttet følgende af EPOS FKB:

2222 Ældrepleje, sygepleje og sundhed i kommunerne

2223 Socialpsykiatri og fysisk/psykisk handicap

Arbejdsfunktioner

Der er stor efterspørgsel på det neuropædagogiske felt inden for både almen og specialpædagogikken, og flere deltagere på AMU-uddannelsen: *44859 Neuropædagogik som redskab i pædagogisk arbejde* har efterspurgt mere viden på området.

Samtidig er der stor bevågenhed på det neurologiske område generelt i befolkningen; der bliver produceret bøger der kan hjælpe borgere til at forbedre hukommelse, søvn og andet. Et eksempel fra et af forlagene anskueliggør denne tanke: https://www.saxo.com/dk/alle/tags_hjernen og mangfoldigheden i disse bøger forøges fra dag til dag.

Ligeledes er der en stigende opmærksomhed på miljøet og de fysiske rammers betydning for hjernens udvikling, trivsel og læring. Opmærksomheden på at miljøet og rammerne kan være afgørende for at reducere urolig adfærd eller dårlig trivsel hos mennesker med særlige behov gør viden herom særlig relevant.

Relations-arbejdet og vigtigheden af tilknytning til vigtige omsorgspersoner er i dag i fokus, både på børneområdet, det psykiatriske område og på ældreområdet (ift. mennesker med demens). Trivsel og udvikling hos mennesket er iflg. Susan Hart og den neuroaffektive tilgang forudsat af gode tilknytnings- og følelsesmæssige bånd til vigtige andre. Den professionelle rolle i relationen har derfor stor fokus i denne uddannelse: At skabe læring og trivsel hos borgeren er ofte afhængig af, hvordan den professionelle agerer relationelt.

Deltagerforudsætninger

Uddannelsen henvender sig til pædagogisk- og social- og sundhedspersonale, der arbejder med tilbud til børn, unge, voksne og ældre. Herunder dagtilbud, skole-fritidstilbud, hjemmepleje og plejehjem. Uddannelsen er særligt relevant indenfor det specialpædagogiske-, socialpsykiatriske- og voksenhandicapområdet. Målgrupperne kan således være social- og sundhedsassistenter, social- og sundhedshjælpere, pædagogiske assistenter, pædagogmedhjælpere og omsorgsmedhjælpere. Deltagerne kan ligeledes være faglærte og ufaglærte.

Det anbefales, at deltageren har mindst 6 måneders erhvervs erfaring indenfor pædagogisk, psykiatrisk- eller pleje-omsorgs arbejde. Ligeledes anbefales det, at deltageren har AMU-uddannelsen: *Neuropædagogik som redskab i pædagogisk arbejde (44859)*, eller neuropædagogiske kompetencer svarende hertil.

Relevante uddannelser at kombinere med

Uddannelsen henvender sig til forskellige faggrupper inden for både det pædagogiske og det sundhedsfaglige arbejde, derfor kan den kombineres med mange forskellige uddannelser.

Relevante kunne være:

Det pædagogiske område

- 47871 Anbragte børn og unge med rusmiddelmisbrug
- 45315 Anbragte børns udvikling
- 40157 Arbejde med plejebørn i puberteten
- 45747 Arbejdet i pædagogiske døgntilbud og opholdssteder
- 40624 Arbejdet med anbragte børns livshistorie
- 40993 Arbejdet med for tidligt fødte børn
- 48726 Arbejdet med børn i udsatte positioner
- 42918 Arbejdet som dagplejer
- 47873 Arbejdet som familieplejer
- 47981 Mennesker med udviklings- og adfærdsforstyrrelser
- 40961 Børn og unge med psykisk syge/misbrugende forældre
- 44299 Børns kompetenceudvikling 0-5 år
- 47391 Børns kompetenceudvikling 6-12 år
- 40955 Inkluderende pædagogiske miljøer i dagtilbud & SFO
- 44274 Konflikthåndtering i pædagogisk arbejde
- 47470 Pædagogisk arbejde i den kommunale familiepleje
- 44887 Pædagogisk arbejde i skolefritidsordninger
- 42665 Samspil og relationer i pædagogisk arbejde
- 44859 Neuropædagogik som redskab i pædagogisk arbejde

Social og sundhedsområdet

- 41687 Konflikthåndtering i sosu-arbejdet
- 40933 Kontakt med sindslidende borgere i hjemmeplejen mm.
- 42673 Personer med demens, sygdomskendskab
- 40999 Pædagogiske metoder i ældreplejen
- 40127 Selvstændigt arbejde med rehabilitering
- 40600 Socialpædagogik og aktiverende metoder

Psykiatri og handicap området

- 40597 Arbejdet med recovery i psykiatrien
- 47259 Borgere med misbrugsproblemer
- 40145 Pædagogisk arbejde med personer med sindslidelser
- 42665 Samspil og relationer i pædagogisk arbejde
- 48390 Arbejdet med lavaffektive metoder - Low Arousal
- 48670 Mentalisering i omsorgs- og relationsarbejde

2. Ideer til tilrettelæggelse

Uddannelsen kan med fordel tilrettelægges i et splitforløb med 2 dage og 1 dag, således at deltagerne har mulighed for at koble teorien med egen praksis. Det anbefales dog ikke, at det er et langt split – 1 uge er ideelt.

De første 1½ dag af uddannelsen vil være “teori tung”, med gennemgang af hjernefunktioner og hjernens niveauer, rytmer og balancer/ubalancer (her anbefales Susan Harts neuroaffektive kompasser.) (Hart 2016).

Dette med referencer og eksempler fra relationsarbejde i praksis og med inddragelse af kursisternes egne praksiserfaringer.

Resten af kurset vil bygge på dette teoretiske fundament og skabe kobling til praksis, med gruppearbejde og refleksioner ift. deltagernes egen praksis eller udleveret case (se kapitel om Opgaver og Undervisningsmateriale)

Da inspirationsmaterialet skal ramme en bred målgruppe, er det en bred teoretisk vifte der her præsenteres. Det vil dermed være forskelligt, hvilken del af det teoretiske materiale, det er relevant at gå i dybden med til forskellige målgrupper. Fx. kan det være mere relevant at gå i dybden med hjernens autonome (sansende) niveau og sansemønstre ift. børne- og demensområdet, mens det kan være relevant at gå i dybden med hjernens præfrontale (tænkende) niveau og de mentaliseringsorienterede metoder ift. det psykiatriske område.

Indledning til uddannelsen:

Uddannelsen indledes med præsentation af deltagere og underviser, samt forventningsafklaring. Der laves hermed en grundig afklaring af deltagerforudsætninger ift. det neuropædagogiske felt – hvem har været på tidligere uddannelser? Hvor meget erfaring med neuropædagogik har deltagerne?

3. Temaer

Temaoversigt

- Tema 1: Den neuropædagogiske værktøjskasse
- Tema 2: Den neuropædagogiske fagperson
- Tema 3: Trivselsfremmende miljøer

Tema 1. Den neuropædagogiske værktøjskasse

Emne 1. Gennemgang af hjerneområder og funktioner.

Formålet med dette emne er, at deltagerne har et fælles afsæt og forståelse af neuropædagogik, herunder hjernens funktioner og udvikling.

Ved gennemgangen tages der udgangspunkt i de klarlagte deltagerforudsætninger og der lægges vægt på at repetere og gennemgå de områder og funktioner i hjernen, der er relevante fremadrettet i kurset.

Relevante hjernestrukturer opdeles i niveauer svarende til den treenige hjerne – det sansende, følende og tænkende niveau: (vinkles ift. vigtigheden af at stimulere og støtte disse områder for at opnå udvikling og/eller trivsel hos borgeren).

Autonomt niveau (sanehjernen):

- **Hjernestammen** - opmærksomhed og forskrækkelse. Åndedræt, hjerteaktivitet. Regulering af hjernens vågenhedsniveau. (arousalregulering)
- **Det autonome NS** - ikke viljestyrede funktioner. Sympatisk og parasympatisk.
- **Vagus-, trillinge- og ansigtsnerven** - forbinder ansigtsmimik med kropsfornemmelse og gør det muligt at udtrykke sig følelsesmæssigt igennem ansigtsmimik.
- **Lillehjernen** - skaber balance og rytme og timing i vores motorik, følelser og tænkning

Det limbiske niveau (følelhjernen):

- **Insula** - "den femte hjernelap". Reagerer på behagelige og ubehagelige sansninger og farver dem følelsesmæssigt. (Klumpen i halsen, sommerfugle i maven)
- **Amygdala** - overvågningsfunktion ift. Potentielle trusler - klargør reaktioner - kamp/flugt/frys.
- **Hippocampus** - kan omdanne ubevidste hukommelsesspor til bevidste forestillinger (associationer). Tilpas stimulation stimulerer hippocampus til at tolerere større mængder stress.
- **Gyros cinguli** - igangsætter følelsesmæssig tilknytnings- og omsorgs adfærd - gør det muligt at udvikle/føle empati.

Det præfrontale niveau: (tænkehjernen)

Frontallapperne:

- **Parietallapperne** - oplevelse af sig selv i verden - selvbevidsthed. Identitetsfølelse - hvor er jeg og hvem er jeg. Rumlig sansning - hvor er jeg selv ift. det fysiske rum. At kunne adskille sig selv fra omgivelserne.
- **Præfrontal cortex** - "civilisationsorganet" - opretholdelse af følelsesmæssig stabilitet. Mental fleksibilitet - gør det muligt at ændre tanker og handlinger efter situationen samt hæmme impulser og overtage styringen ift. impulser og reflekser. Selvrefleksion og mentalisering.

Se i øvrigt nedenstående matrix (Opgaver og undervisningsmaterialer), eller Susan Hart (2016a) *Makro- og mikroregulering* s. 151-164.

Det anbefales, at den treenige hjerne overordnet gennemgås af underviser, hvorefter eleverne deles i grupper og søger på hjerne-funktioner og herefter reflekterer over hvordan skader og ubalancer i hjernefunktionerne kan påvirke borgerens adfærd. (se "Opgaver og undervisningsmateriale" – gruppeopgave)

Kompleksiteten af denne opgave må tilpasse deltagernes forudsætninger indenfor neuropædagogikken.

Emne 2: Neuropædagogiske navigationsredskaber og metoder

Formålet med dette emne er, at deltageren, med udgangspunkt i borgerens behov, bevidstgøres om neuropædagogiske redskaber og metoder og disses anvendelsesområder. Dette for at kunne tilgå borgeren på en trivsels- og udviklingsfremmende måde, samt medvirke til at skabe et trivselsfremmende miljø for borgeren.

Det anbefales, at uddannelsen centrerer sig om de 3 neuro-affektive kompasser, svarende til den treenige hjernes niveauer. (Susan Hart, 2016)

Indledningsvis til dette emne begrebsafklares "selvregulering" - at selvregulering/udvikling af selvregulering er en forudsætning for at mennesket trives og udvikler sig hensigtsmæssigt. Ligeledes er selvregulering forudsætningen for at kunne agere og tilpasse sig hensigtsmæssigt i sociale sammenhæng og efter omgivelserne.

Det anbefales at anvende Susan Harts definition af selvregulering, som en proces der foregår på 3 niveauer - det autonome, det limbiske og det præfrontale. Udgangspunktet for at støtte en borgers udvikling/trivsel er at støtte op omkring dennes selvregulering/udvikling af selvregulering. Via de affektive kompasser kan vi lokalisere, hvor (i hvilket kompas) den største støtte skal sættes ind, hos den enkelte borger. (NUZO) Kompasserne bruges dermed som navigationsredskaber til at bestemme hvilken tilgang og hvilket miljø den enkelte borger har behov for.

Kompasserne kan:

... benyttes til at skabe en ramme og aftegne et "landkort" som et navigationsredskab for at kunne støtte et menneskers personlighedsmodning uanset alder. (Hart, Susan (2016a) s. 15)

Oplæg og refleksion

Det autonome, limbiske og præfrontale kompas gennemgås hver for sig sammen med selvbeskyttelsesmekanismerne, der knytter sig til de enkelte kompasser. Ligeledes pointeres sammenhængen mellem kompasserne og den hierarkiske "orden" imellem dem. Herunder er der stor vigtighed i, at deltageren får forståelse for vigtigheden i at arbejde på "det rigtige niveau" – at man f.eks. ikke taler til og arbejder med det præfrontale niveau, hvis borgeren har mentaliserings-svigt og udfordringerne ligger på det sansende niveau.

Undervejs reflekterer deltagerne individuelt over deres eget kompas (se "Opgaver og undervisningsmateriale" – selvrefleksionsopgaver til det autonome, limbiske og præfrontale niveau)

Det anbefales, at den største vægt lægges på det autonome kompas / sansemæssige niveau, da dette er grundlæggende for de andre niveauer.

Kortlægning af borgerens neurologiske landkort.

Det anbefales, at der indledningsvis til dette emne vises en filmcase, som deltagerne reflekterer over individuelt, deler i deres bordgrupper og afslutningsvis opsamles på klassen, hvor der af underviser samles op på de neuro-afektive kompasser, selvbeskyttelsesmekanismer og hvordan det mest relevante kompas udvælges for borger.

Deltagerne får herefter mulighed for at arbejde med en case og arbejdsspørgsmål - enten egen case, eller nedenstående cases. (se "Opgaver og undervisningsmaterialer" - Cases og arbejdsspørgsmål)

Metoder

Metoder gennemgås ligeledes med fokus på den treenige hjernes niveauer. Her anbefales det, at deltagerne reflekterer og kobler metoderne til deres konkrete case. Deltagerne bør have størst fokus på det neurale niveau, som er i ubalance hos borgeren i casen.

Metoder - det autonome niveau

På det autonome niveau kan W. Dunns 4 sensoriske profiler anvendes til at give et billede på menneskets forskellige tilbøjeligheder og reaktionsmønstre.

Der arbejdes her med søger-, tilskuer-, fravælger- og sensoradfærd, og disse sættes i relation til det autonome kompas/niveau. Ligeledes sættes der et fokus på de fysiske rammers betydning for de enkelte sensoriske profiler. Herigennem opnås en forståelse for, at vi som mennesker er meget forskellige ift., hvor meget stimuli vi søger og har behov for i omgivelserne.

Dunns sensoriske profiler kan give ideer til hvordan vi kan tilpasse vores tilgang og støtte den andens sansemønster i hverdagslivet.

Metoder - det limbiske niveau

Tryghedscirklen kan anvendes her. <https://m.youtube.com/watch?v=F6DhnbgRAOo>

Tilknytnings- og udforskningssystemet kan her gennemgås, samt hvilken tilgang der er vigtig på de forskellige steder i cirklen. Kilde der anbefales:

Brandtzæg, Ida; Torsteinson, Stig og Øiestad, Guro:
Se barnet indefra. Arbejde med tilknytning i daginstitutioner. Hans Reitzels Forlag, 2013

selvom dette er særligt rettet mod barnet, kan det overføres til andre områder.

Supplerende kan de 5 Marte Meo principper, samt Susan Harts begreber, synkroniseret kontakt og affektiv afstemning med fordel anvendes her.

Ligeledes kan ICDP nævnes som metode i undervisningen. Denne metode er dog certificeret, men hovedlinjerne i metoden kan findes på socialstyrelsens hjemmeside, samt i linket i matrix i afsnit 4..

Metoder - det præfrontale niveau

Her kan der med fordel arbejdes med den mentaliserings orienterede tilgang/pædagogik.

RAM metoden anbefales som overordnet model – og der ligges vægt på egen funktion som rollemodel – at være en mentaliserende voksen/fagperson.

Der kan endvidere suppleres med kognitiv tilgang og narrativ tilgang – dette er særligt relevant for det psykiatriske område.

(se i øvrigt matrix i afsnit 4.)

Overordnede betragtninger i forhold til deltagerens arbejde med metoder

Alt efter hvilken borgergruppe deltagerne arbejder med, lægges vægten på den mest relevante metode – altid med borgerens trivsel og udvikling for øje.

Vigtigheden af borgerens livshistorie og baggrund pointeres gennem hele kurset, da det er meget forskelligt, hvad der skal til for at støtte og udvikle hvem. Der kan med fordel drages eksempler på denne nødvendighed fra Perry og Szalavitz (2019) kap. 6.

Tema 2. Den neuropædagogiske fagperson

Emne 1: Aktørbevidsthed

Formålet med dette emne er, at deltageren kan reflektere over sin egen rolle ift. borgerens trivsel, samt vigtigheden af at være bevidst om egne ressourcer og udfordringer i mødet med borgeren.

Dette emne behandles løbende gennem kurset – en del af bevidstgørelsen om vigtigheden af egen rolle og egne handlingsmønstre sker ved gennemgang af de neuro-affektive kompasser, hvor der indgår spørgsmål til selvrefleksion – det kan ligeledes være muligheden for at teste eget sansemønster (Dunn 2012, s. 53-62) og hvilke udfordringer der kan knytte sig til dette ift. relationen med andre.

Ligeledes kan "hajmusik"-begrebet præsenteres, som uddybende ift. bevidstgørelse af egne "triggere". (Brandtzæg, Torsteinsson og Øiestad, 2013, s. 103- 122)

<https://vimeo.com/145329119>

Susan Hart taler om selvagens og evnen til "at være en god karavanefører".

Selvagens definerer hun som:

"..evnen til at føle, at man er et jeg, der kan få noget til at ske, og ikke bare et mig, der bliver udsat for andres handlinger, som gør en ked af det, skuffet bekymret eller vred."

Hart (2016a), s. 154

Under dette emne pointeres den store magt vi som mennesker har over hinanden i relationen.

"Ild kan varme eller fortære, vand kan slukke tørsten eller føre til druknedød, vinden kan kærtegne eller bide. Sådan er det også med menneskelige relationer: Vi kan både skabe og ødelægge, styrke og terrorisere, traumatisere og hele hinanden."

Perry og Szalavitz (2019) s. 29.

Ligeledes nævner Hart som en del af hovedreglerne af den neuroaffektive tilgang:

- Mennesker har behov for at udvikle deres følelsesmæssige potentiale i det samspil, der indebærer en symmetrisk relation med et asymmetrisk ansvar.
- Den øverste i magthierarkiet har det fulde ansvar for at skabe tillid, varetage lederskab og anerkende den enkeltes oplevelser og følelser.
- Menneskers symptomer eller uhensigtsmæssige adfærd er skabt af medfødte sårbarheder og en relationshistorie, der skal forstås i sin helhed.
- Mennesker kan kun udvikle sig fra deres NUZO.
- Fagprofessionelle kan ikke støtte trivsel og udvikling på områder de ikke selv har udviklet. ("Man kan ikke give mere end man har"). (Hart (2016a).s.153)

Konkret vil det være oplagt at gennemgå dette tema under gennemgang af RAM metoden (metode til præfrontalt niveau) – her vil vigtigheden af egen rolle og funktion som rollemodel og metaliserende voksen/fagprofessionel være i centrum. Ligeledes kan pointerne fra tryghedscirklen (metode til limbisk niveau): at være større, klogere, stærkere og venlig – at følge borgerens behov og at gribe ind og udvise ledelse, når dette er nødvendigt (Brandtzæg, Torsteinsson og Øiestad, 2013, s. 56-70) trækkes frem og stilles parallelt med "karavaneføreren".

Underviseren kan med fordel bede deltagerne om at tænke på en situation fra praksis, hvor en borger har været utryk og evt. i affekt. Og herefter reflektere over egen rolle som "karavanefører". (Se "Opgaver og undervisningsmaterialer")

Tema 3. Trivselsfremmende miljøer

Emne 1. De fysiske rammer og tilgangens betydning.

Formålet med dette emne er, at deltageren, med udgangspunkt i det neuropædagogiske perspektiv og teoretiske fundament kan udvælge og anvende trivselsfremmende metoder til planlægning af et trivselsfremmende miljø for en konkret borger.

Med udgangspunkt i tema 1, 2 og deltagernes udarbejdede kompasser arbejder deltagerne her med at skabe det ideelle miljø for den valgte borgercase.

Skab et trivselsfremmende miljø for jeres valgte borger. Tag udgangspunkt i dennes livshistorie og neuroaffektive kompasser. Der er ingen ressourcemæssige eller økonomiske begrænsninger.

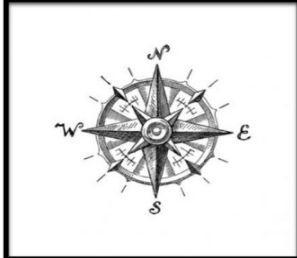
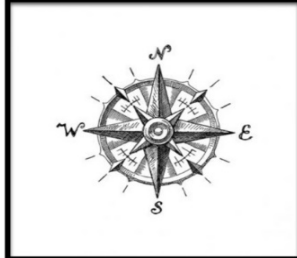
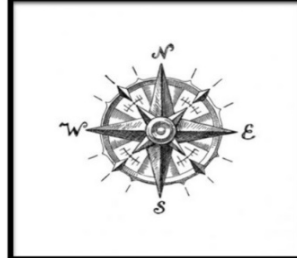
- Hvordan skal det fysiske rum indrettes?
  - tegn rummet
  - beskriv møbler, billeder, farver....
  - lyd og lys
  - placering af bygningen - inddrag gerne både indendørs og udendørs arealer.
- Hvilke andre mennesker skal indgå i miljøet?
  - pårørende, plejepersonale,.....
  - tilgang (hvordan skal disse mennesker agere?)

Begrund alle jeres overvejelser fagligt – ud fra de neurologiske niveauer, samt udvalgte metoder.

Der samles op i plenum og der drages linjer til borgerens sanseprofil/sansemæssige udfordringer.

4. Opgaver og undervisningsmaterialer

Overordnet matrix til hjælp og overblik:

<p>Selvregulering foregår på: - autonom niveau - Limbisk niveau - Præfrontal niveau</p> <p>Når selvregulering er i stykker, ser vi mennesker i stress og uhensigtsmæssig adfærd.</p>	<p>Autonom</p> 	<p>Limbisk</p> 	<p>Præfrontal</p>
<p>Relevante hjernestrukturer for regulering.</p>	<p>Hjernestammen - opmærksomhed og forskrækkelse. Åndedræt, hjerteaktivitet. Regulering af hjernens vågenhedsniveau. Det autonome NS - ikke viljestyrede funktioner. Sympatisk og parasympatisk. Vagus-, trillinge- og ansigtsnerven - forbinder ansigtsmimik med kropsfornemmelse og gør det muligt at udtrykke sig følelsesmæssigt igennem ansigtsmimik. (Er med til at udvikle mavefornemmelser af følelser - udvikles v. 3 mdr. Alderen) Lillehjernen - skaber balance og rytme og timing i vores motorik, følelser og tænkning.</p>	<p>Insula - "den femte hjernelap". Reagerer på behagelig og ubehagelige sansninger og farver dem følelsesmæssigt. (Klumpen i halsen, sommerfugle i maven) Amygdala - overvågningsfunktion ift. Potentielle trusler - klargør reaktioner - kamp/flugt/frys. Hippocampus - kan omdanne ubevidste hukommelsesspor til bevidste forestillinger (associationer). Tilpas stimulation og frustration stimulerer hippocampus til at tolerere større mængder stress. Gyros cinguli - igangsætter følelsesmæssig tilknytnings- og omsorgs adfærd - gør det muligt at udvikle/føle empati.</p>	<p>Frontallapperne: - Parietallapperne - oplevelse af sig selv i verden - selvbevidsthed. Identitetsfølelse - hvor er jeg og hvem er jeg. Rumlig sansning - hvor er jeg selv ift. Det fysiske rum. At kunne adskille sig selv fra omgivelserne. - Præfrontal cortex - "civilisationsorganet" - opretholdelse af følelsesmæssig stabilitet. Mental fleksibilitet - gør det muligt at ændre tanker og handlinger efter situationen samt hæmme impulser og overtage styringen ift. Impulser og reflekser. Selvrefleksion og mentalisering.</p>
<p>Hvordan kan ubalance i kompasserne se ud hos borger? (Selvbeskyttelsesstrategier)</p>	<p>Overaktivitet, overeksaltering/hyperaktivitet. Kan ikke fastholdes i kontakten. Kamp, flugt. Voldsomme forskrækkelsesreaktioner. Passivitet (fastfrysning), motorisk blokering. Tendens- and befriend reaktion Manglende tillid til at andre kan hjælpe en. Følelsesløshed og trance/tomhed. Ugidelighed</p>	<p>Opslugthed af egen fortræffelighed og tilfredsstillelse. Afvisende ift. Hjælp, fordi man ikke tror på at man kan få det bedre. At man (kritikløst) mister fornemmelsen med egne behov for at tilfredsstille og "please" andre. At man forventer at andre ALTID er ude efter en eller vrede på en. (Mgl. Rummelighed ift. Kritik / vrede fra andre)</p>	<p>Skyld, skam- følelser. Udvikler en fordømmende "indre dommer" Giver ikke os selv ro - udvikler en "indre slavepisker". (Tvangstanker og -handlinger) Fortabe os i rationelle forklaringer for hvorfor vi skal lade være med at gøre det vi har lyst til. Fortabe os i rationelle forklaringer for hvorfor vi skal gøre noget, som vi ikke har lyst til. (Følelser og sansninger er koblet fra)</p>
<p>Kompasset rytmer</p>	<p>Døgnrytme, spiserytme, hjerterytme. Aktivitet og pause. Kulde - varme Lys - mørke Støj - ro</p>	<p>Imitation - når jeg smiler, smiler du. Jeg er glad når du er glad - jeg er ked, når du er ked. Afstemning, fejlfestemning og genafstemning. Turtagning - min tur, din tur...</p>	<p>Realitetstestning - min fortælling - andres opfattelse/fortælling. Handling - konsekvens. Forestilling om reaktion - strategi. Eget perspektiv - andres perspektiv (perspektivskifte)</p>
<p>Ved balance og selvregulering opnåes:</p>	<p>Tillid, tryghed og balance.</p>	<p>Følelse af eget værd. Selvoplevelse. Sunde vaner og forventninger til kontakt med andre - tilknytningsmønstre. Flexibilitet og rummelighed.</p>	<p>Evne til selvbeherskelse. Evne til selvrefleksion (fastholdelse af indre forestillinger og billeder). Evne til behovsstyring. Empati og medfølelse. Realistisk selv billede og verdensbillede. Mindfulness.</p>

<p>Hvordan kan den fagprofessionelle støtte ved ubalance?</p> <p>Generelt - at være til stede med et balanceret nervesystem</p>	<p>At være der - tale <i>sproget før sproget</i>. Bevidsthed om følelsesmæssig smitte og dyb spejling. Synkronisere kontakten. - Toneleje, tilpas øjenkontakt, kropssprog, minik. Forudsigelighed. Rytmer, visse, vugge (ca. 80 min svarende til hjerterytme - hvis hurtigere kan virke stimulerende) svøbe, berøring. Stabil Spise- og Døgnrytme</p>	<p>Positive følelser reguleres af omsorgspersonens deltagelse i borgerens følelsesmæssige afstemning /tilstand. Spejling, validering. Vigtigt at føle <i>med</i> ikke <i>det samme</i> som. Delte øjeblikke - fælles opmærksomhed på noget tredje. Synkroniseret kontakt.</p>	<p>Give et lille skub ud i nye oplevelser. Hjælp til at skelne mellem fantasi og virkelighed. Ideal og realitet. (Støtte til realitetsnavigering) Moderlig omsorg og trøst, når skyld, skam og vrede melder sig. Og støtte til oplevelse af succes. Balanceren mellem faderlig og moderlig princip. (krav og containing)</p>
<p>Metoder - rettet mod borger og rettet mod den fagprofessionelle:</p>	<p>Fokus for metoderne: Arousalregulering hos den enkelte.</p> <p>Forslag til metoder: Winnie Dunns 4 sensoriske profiler. (Sansemønstre) Tolerancevinduet Low arousal.</p>	<p>Fokus for metoderne: Følelsesmæssig afstemning</p> <p>Forslag til metoder: Tryghedscirklen</p> <p>ICDP - de 8 samspilstemaer https://www.thisted.dk/Institutioner/institution/~media/145C5B1BBB194BDBAB0DE2C66DEAD758.pdf</p> <p>De 5 marte meo principper.</p>	<p>Fokus for metoderne: Mentalisering</p> <p>Forslag til metoder: RAM</p> <p>Mentaliserings orienteret tilgang/pædagogik. Kognitiv terapi/træning.</p>

Tema 1.

- Emne 1. Hjerneområder og funktioner.

Gruppeopgave:

- Klassen deles i 3 eller 6 grupper
- Gå på biblioteket, søg på internettet og brug Susan Harts bog "*mikro- og makroreguleringer*" som videnssøgning.

Gruppeopgave til det sansende niveau:

- Hvilken funktion har **hjernestammen**?
- Hvilken funktion har **vagus-, trillinge- og ansigtsnerven**?
- Hvilken funktion har **lillehjernen**?
- Beskriv det **autonome nervesystem**.

- Reflekter herefter over, hvilken adfærd I kan se hos en borger med skader/ubalancer i de ovenstående strukturer.

Gruppeopgave til det følende niveau:

- Hvilken funktion har **insula**?
- Hvilken funktion har **amygdala**?
- Hvilken funktion har **hippocampus**?
- Hvilket samspil er der mellem **amygdala, hippocampus** og **det præfrontale cortex**?

- Reflekter herefter over, hvilken adfærd I kan se hos en borger med skader/ubalancer i de ovenstående strukturer.

Gruppeopgave til det tænkende niveau:

- Hvilken funktion har **parietallapperne**?
- Hvilken funktion har det **præfrontale cortex**?

- Reflekter herefter over, hvilken adfærd I kan se hos en borger med skader/ubalancer i de ovenstående strukturer.

Emne 2. Neuropædagogiske navigationsredskaber og metoder

Selvrefleksionsopgaver til det autonome, limbiske og præfrontale niveau:

Det autonome niveau:

For at kunne hjælpe andre på dette niveau, skal man selv kunne navigere i og fornemme disse tilstande.

- Derfor: Tænk nu på en situation, der har gjort indtryk på dig.
- Var min arousal høj eller lav i situationen?
- Oplevede jeg behag eller ubehag?
- Placer dig selv (i situationen) i kompasset.
- Er der en kvadrant i kompasset, du generelt plejer at befinde dig i?

Det limbiske niveau:

- For at kunne støtte andre på dette niveau skal man selv kende sine egne følelsesmæssige udtryk og vaner.
- Derfor: Tænk på en situation (i samspil med en anden), der har gjort indtryk på dig.
- Hvilke følelser prægede kontakten? (Positive/negative)
- Var min opmærksomhed på mig selv, den anden eller på noget fælles tredje?
- Var der følelsesmæssige misforståelser (fejlfølelser) og fik vi genoprettet (genafstemt) disse?
- Placer dig selv i kompasset.
- Er der en kvadrant i kompasset, du generelt plejer at befinde dig i?

Det præfrontale niveau:

- For at kunne støtte andre på dette niveau skal man orientere sig i egne mønstre og vaner ift. viljestyret regulering og vaner.
- Derfor: Tænk på en situation, der har gjort indtryk på dig.
- Hvordan taklede du dine behov og impulser i situationen?
- Var min refleksion over mine handlinger højt eller lavt reflekterede? (hvor meget følelse eller rationalitet var der til stede?)
- Vurderede jeg situationen "med andres øjne" og opdagede jeg da noget nyt?
- Placer dig selv i kompasset.
- Er der en kvadrant i kompasset, du generelt plejer at befinde dig i?

Cases og arbejdsspørgsmål:

Forslag til filmklip og refleksionsspørgsmål, der indledningsvist kan stilladseres opgave på:

”Er du mors lille dreng” – kan findes på CFU hval.

- Hvor befinder Anni sig? Hvilke selvbeskyttelsesmekanismer bruger Anni?
- Hvilke konsekvenser har dette for Jørn? Hvor er han i det autonome kompas?
- Hvilke selvbeskyttelsesmekanismer bruger Jørn?
- Hvor befinder Bjarne sig i det autonome, det limbiske og det præfrontale kompas?
- Hvilke selvbeskyttelsesmekanismer bruger Bjarne?
- Hvilket kompas er mest relevant at arbejde med ift. Bjarne?

Case 1: voksen/ældreområdet:

Som 51-årig får Hanne konstateret en fronto-temporal demens. Hanne er fraskilt, har 2 børn som hun delvist har mistet kontakten til, og en mor som hun har tæt kontakt til. Hanne har arbejdet som kontrollør inden for fødevarerbranchen og har desuden haft et fest-band, hvor hun har sunget og spillet klaver.

Familien fortæller, at Hanne gradvist begyndte at forandre sig. Det var især hendes sociale adfærd der blev anderledes. Hun fik en mere barnlig adfærd, hvilket kunne høres på hendes sprog – hun begyndte at sige ”Æv, bæv, bussemænd”, ”Du er dum” og mere i den stil. Hun forstod heller ikke længere sociale grænser, kyssede f.eks. dem hun ville, og kom med uforbeholdent mange komplimenter til selv fremmede mennesker, sagde f.eks. ”Du har godt nok noget pænt hår” og kunne gentage dette mange gange.

Hanne begyndte også at miste interessen for ting, f.eks. personlig hygiejne, hendes job m.m. Hun blev meget impuls-styret, hvilket særligt sås i fht. mad. Hanne tog i løbet af 6 mdr. 30 kg. på. Hanne gik ofte ture, og hun gik ofte til købmanden og tog slik og kager. Hun skulle mindes om at betale, hvilket gjorde hende irriteret. Hun havde mistet forståelsen for, at man ikke bare måtte tage det man så. Det samme begyndte at gøre sig gældende i andre folks hjem. Hanne gik ind hos fremmede hvis døren ikke var låst, og tømte køleskab og skabe for lækkerier. Ligeledes kunne hun finde på at tage babyer op af barnevogne, fordi de var så søde. Alt dette gav Hanne en masse problemer og ofte blev politiet tilkaldt.

Case 2: Voksen/socialpsykiatri:

Helene er 31 år gammel og har diagnosen skizofreni og bor på bosted med døgndækning. Helene ryger ca. 2 pakker cigaretter dagligt, og har svært ved at forstå at rygning kun er tilladt i egen lejlighed eller udendørs. Ydermere henter Helene termokander med kaffe i fælleskøkkenet flere gange dagligt. I disse situationer får hun ofte ikke lukket låget helt på termokanden, hvilket betyder hun spilder kaffe hele vejen ned igennem fællesarealet. Dette har resulteret i konflikter med personalet, der insisterer på at hun selv tørrer op efter sig. Når Helene bliver vred og frustreret, bliver hun højtråbende, smider med ting der ligger i nærheden (aviser, blomster, kortspil mm.) og smækker med døren.

Helene er svær at motivere til deltagelse i fællesaktiviteterne på bostedet. Hun afviser initiativer fra andre som værende kedelige eller dumme og kommer heller ikke selv med forslag til noget hun har lyst til at lave. Hun er svær at danne relation til og har det bedst ved en-til-en kontakt, og det helst med de få personer hun selv har udvalgt. Hvis Helene er overladt til sig selv ret længe ad gangen, opsøger hun personale med kommentarerne "Hvad laver du nu?" og "Vil du ikke med ind til mig?".

Helene fremstår uhygiejnisk med vildt uredt hår, dårlig tandstatus og nikotingule fingre. Tøjet er beskidt og hun har ofte spildt ned af sig. Hun klæder sig udfordrende, med meget korte kjoler/nederdele, eller i bluser der enten er for små, gennemsigtige eller meget nedringet. Helene går altid på bare fødder – også om vinteren hvor hun skal motiveres til at tage sko og overtøj på. Når Helene har sin menstruation, er hun ikke selv opmærksom på hvis hun bløder igennem og personalet må ofte minde hende om at skifte bind.

Case – barn/daginstitution:

Agnes er 5 år gammel og går i børnehave. Personalet i børnehaven beskriver Agnes som en dygtig, klog, sød men også lidt forsigtig pige. Hun er altid hjælpsom og melder sig hellere til at hjælpe de voksne med at rydde op efter frokost, frem for at komme med de andre børn ud på legepladsen. "Agnes er vores lille hjælper" forklarer personalet. Det viser sig fx ved at Agnes som oftest er den der hjælper de andre børns forældre med at finde deres barn når de ankommer om eftermiddagen. "Peter er inde i puderne" eller "Karl kører Mooni-car på legepladsen" siger hun ofte til forældrene.

Agnes er enebarn og bor alene med sin mor. "Vi er jo kun os to" siger mor, "så vi hygger os rigtig meget". Agnes holder meget af at tegne, især tegner hun sommerfugle og blomster. Hun kan endda de rigtige latinske navne på nogle af dem. Dem har hun lært af sin morfar, som hun bruger en del tid sammen med.

Agnes er ifølge personalet i børnehaven, ikke interesseret i at lege med de andre børn. Hun har det bedst sammen med de voksne, og holder meget af at snakke med de voksne om, hvad de laver med deres familie når de ikke er på arbejde i børnehaven. Hvis Agnes sidder og hygger sig med en voksen og der kommer andre børn der vil være med, trækker hun sig som oftest til dukkekrogen hvor hun sidder stille og leger med sig selv indtil de andre børn er gået.

Når vejret er godt og alle skal ud af huset enten på udflugt eller bare på legepladsen, sidder Agnes altid stille og venter på at få hjælp til at komme i tøjet. Engang var der en pædagogstuderende, der havde insisteret på at Agnes selv skulle begynde at tage tøj på, hvilket havde afstedkommet at Agnes var blevet meget ked af det, og havde gemt sig inde i dukkekrogen, hvor en medarbejder havde fundet hende, og hvor hun sad og legede med dukkerne.

Arbejdsopgave – kortlægning af borgerens neurologiske landkort

Lav borgerens autonome kompas, limbiske kompas og præfrontale kompas. Tilføj endvidere borgerens evt. selvbeskyttelsesmekanismer.

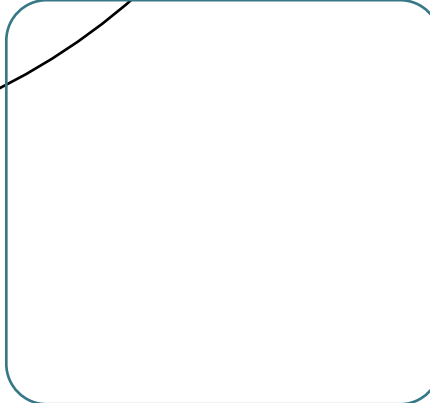
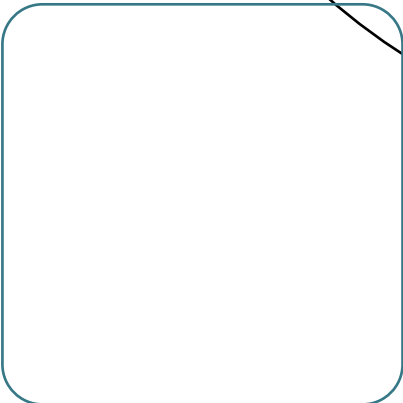
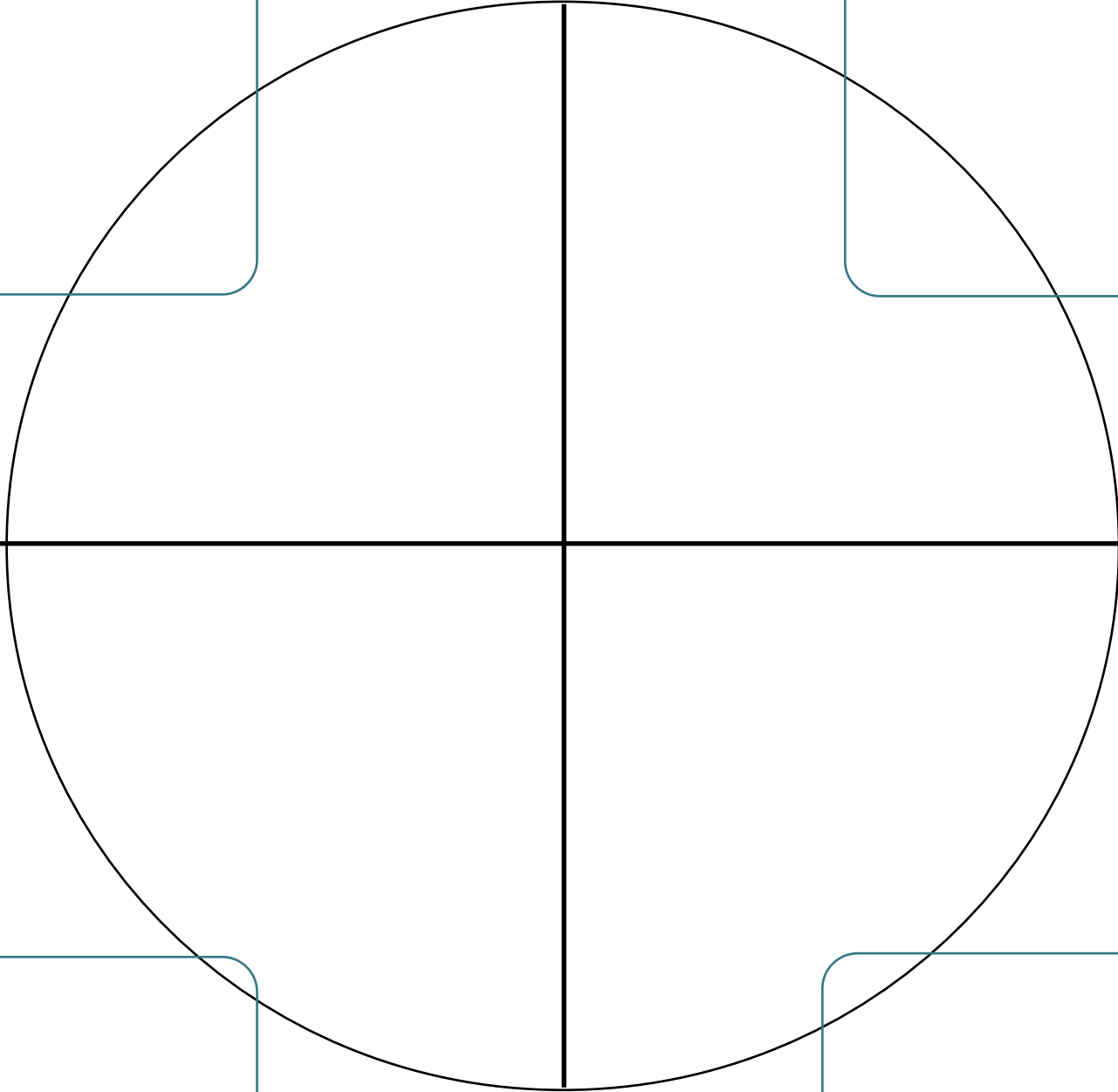
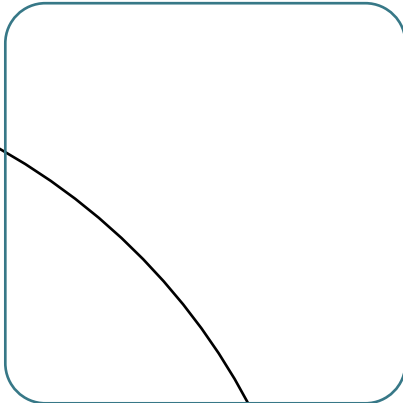
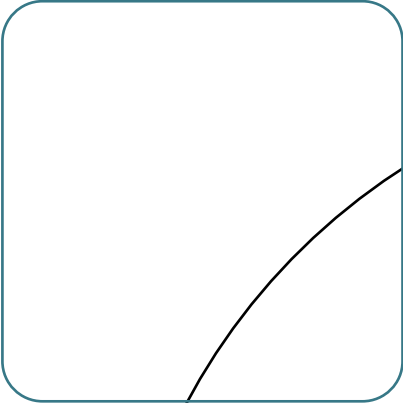
Nedenstående ark udleveres for hvert kompas.

Arbejdsspørgsmål:

- Lav det autonome, limbiske og præfrontale kompas på borgeren.
- Hvor befinder borgeren sig i kompasset? Hvilke selvbeskyttelsesmekanismer er i spil?
- Udvælg det kompas du mener er mest relevant at arbejde videre med på denne borger.
- Begrund dit valg af kompas for din bordgruppe.

Herefter opsamling på klassen.

Borgers navn: _____

Opgave – udvælgelse af og fordybelse i metode:

Find din udvalgte borgercase og relevante kompas ift. denne frem.

Hvilken metode er relevant at arbejde videre med ift. din konkrete borger?
Begrund fagligt, hvorfor du vælger denne metode.

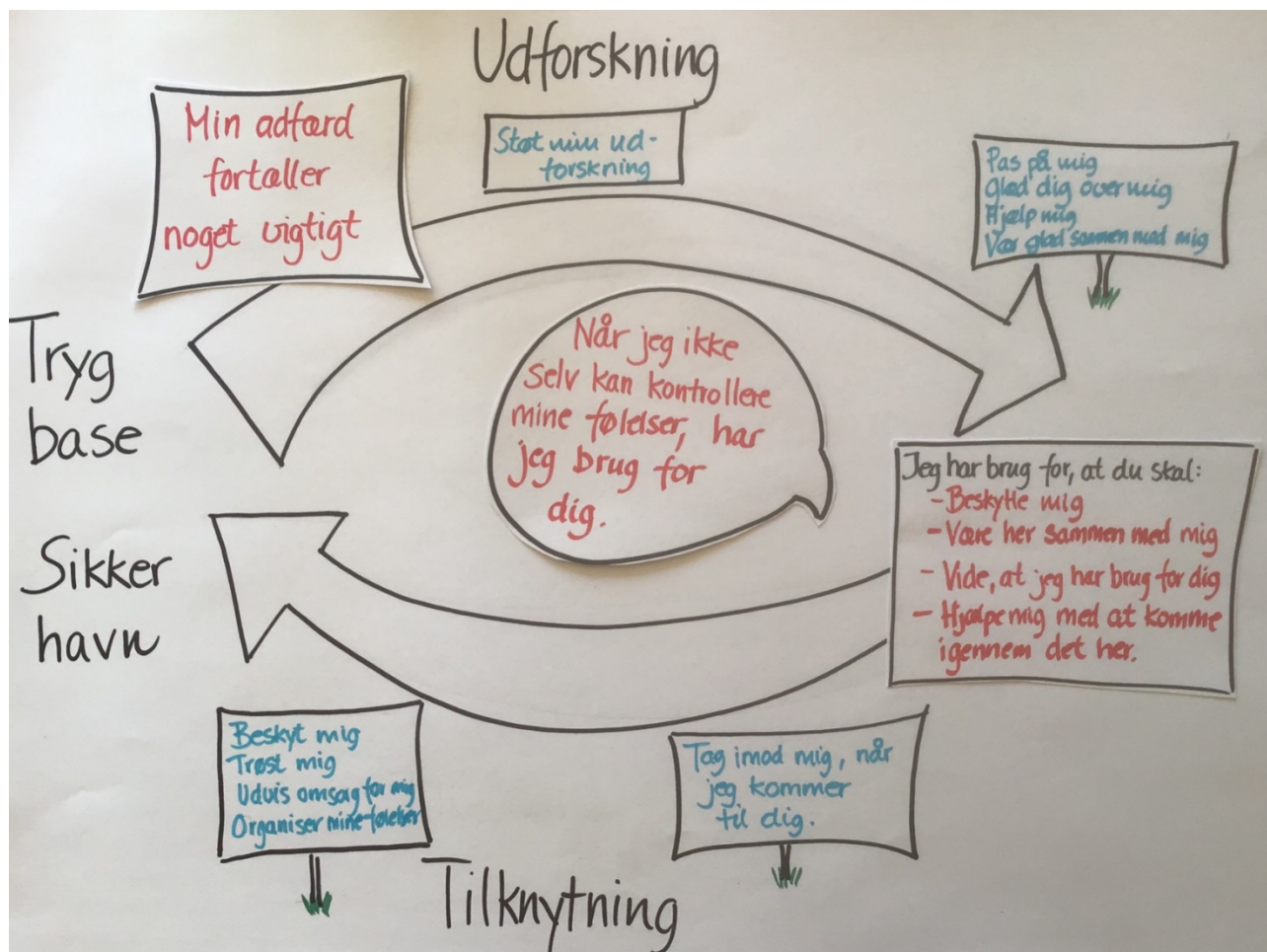
Hvad ønsker du at udvikle/støtte hos borgeren?

Læs det uddybende materiale ift. metoden.

Hvordan vil du konkret støtte borgerens trivsel med denne metode?

Tema 2:

Forslag til undervisningsmateriale som udgangspunkt for refleksionsopgave:

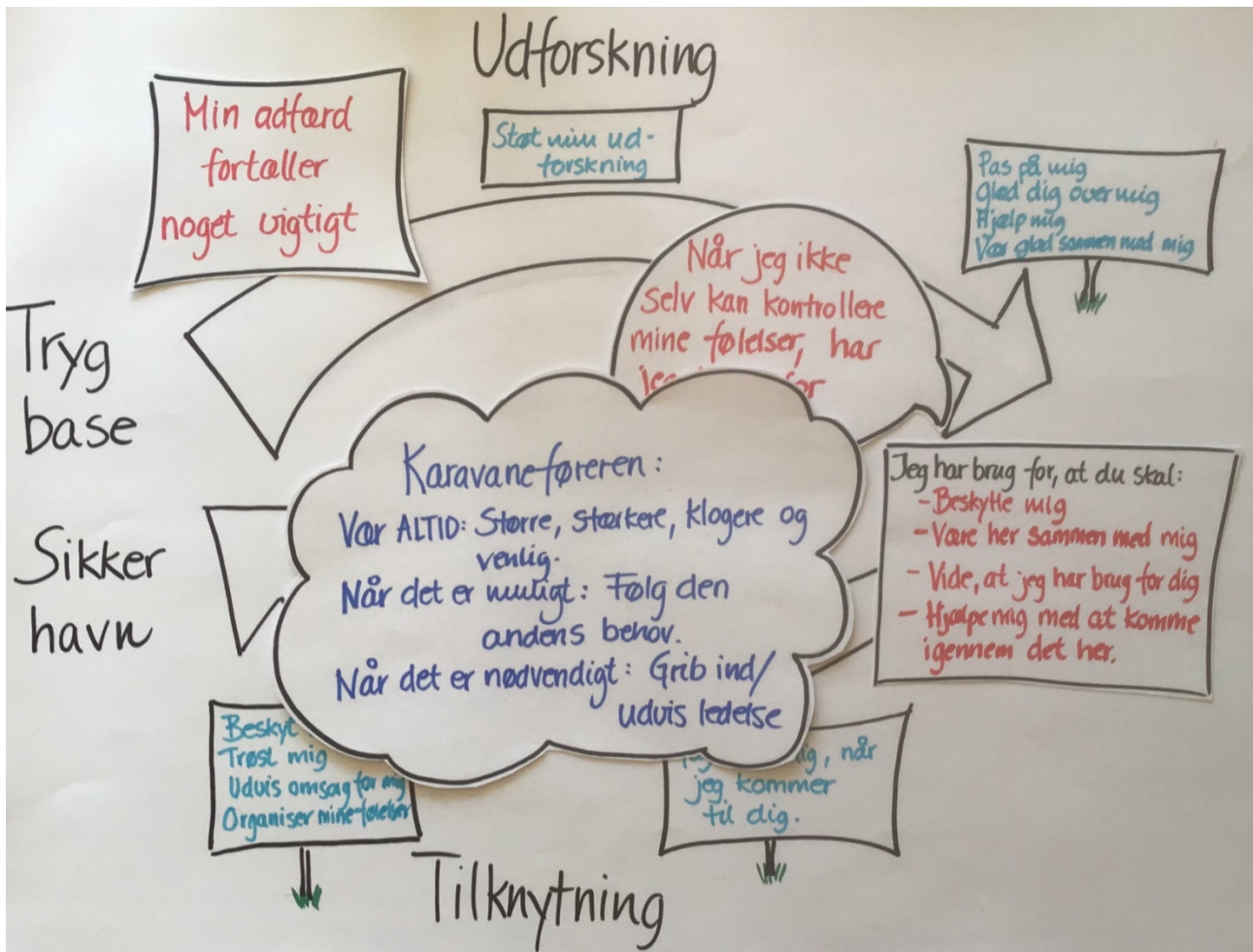
Frit efter:

Brandtzæg, Ida; Torsteinson, Stig og Øiestad, Guro: *Se barnet indefra. Arbejde med tilknytning i daginstitutioner*. Hans Reitzels Forlag, 2013

Refleksionsopgave:

Tænk på en situation fra din praksis, hvor en borger har været utryg og evt. i affekt. (altså i tilknytningssystemet)

Hvad gjorde dette ved dig?

Frit efter:

Brandtzæg, Ida; Torsteinson, Stig og Øiestad, Guro: *Se barnet indefra. Arbejde med tilknytning i daginstitutioner*. Hans Reitzels Forlag, 2013

Refleksionsopgave fortsat:

Reflekter nu over hvordan du agerede karavanefører i situationen.

Del dine refleksioner med din sidemand.

5. Litteraturliste mv.

- Bentzen, Marianne; Hart, Susan: *Den neuroaffektive billedebog*. Hans Reitzels Forlag. 2014.
- Bentzen, Marianne; Hart, Susan: *Den neuroaffektive billedebog 2*. Hans Reitzels Forlag. 2017.
- Brandtzæg, Ida; Torsteinson, Stig og Øiestad, Guro: *Se barnet indefra. Arbejde med tilknytning i daginstitutioner*. Hans Reitzels Forlag, 2013 (Tryghedscirklen)
- Dunn, Winnie: *Lev sanseligt*. Dansk Psykologisk Forlag. 2012.
- Fredens, Kjeld: *Læring med kroppen forrest*. Hans Reitzels Forlag. 2018.
- Hagelquist, Janne Ø.; Rasmussen, Heino: *Mentalisering i familien*. 2017. (RAM)
- Hart, Susan: *De neuroaffektive kompasser*. Hans Reitzels Forlag. 2016
- Hart, Susan: *Makro- og mikroregulering*. Hans Reitzels Forlag. 2016a
- Hart, Susan: *Fra tilknytning til mentalisering*. Hans Reitzels Forlag. 2016b.
- Perry, Bruce D; Szalavitz, Maia: *Drengen der voksede op som hund*. Hans Reitzels Forlag. 2. Udgave, 1. Oplag. 2019.

Artikel (online):

Redaktøren i dialog med Susan Hart: Med hjerte for menneskelig udvikling - Gestalt nr. 2 2015.
http://www.neuroaffect.dk/Artikler_pdf/GESTALT_02_2015_LR.pdf (s. 7-12)